

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Коваленко Тетяна Олександрівна

УДК 349.41:340.131

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ
У РЕГУЛЮВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Спеціальність: 12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

- Науковий консультант:** доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
НОСІК Володимир Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, професор
кафедри земельного та аграрного права
- Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
БОБКОВА Антоніна Григоріївна,
Донецький національний університет,
завідувач кафедри господарсько права,
декан юридичного факультету (м. Донецьк)
- доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
КОСТИЦЬКИЙ Василь Васильович,
Національна експертна комісія України
з питань захисту суспільної моралі, голова (м. Київ)
- доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
ШУЛЬГА Михайло Васильович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувач
кафедри земельного та аграрного права (м. Харків)

Захист відбудеться 1 жовтня 2014 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.06 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253 (зал засідань Вченої ради юридичного факультету).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий «29» серпня 2014 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Боднар Т. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У Конституції України людину проголошено основною соціальною цінністю (ст. 3), а землю – основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, (ст. 14) та об'єктом права власності Українського народу (ст. 13). Наведені конституційні приписи актуалізують необхідність розробки та впровадження у практику земельно-правового регулювання механізмів гарантування доступу людини до землі з метою забезпечення реалізації її земельних потреб та інтересів, а також охорони землі як невід'ємної складової довкілля, основного засобу виробництва, основи формування української нації. Успішне досягнення цієї мети значною мірою залежить від якості системи земельного законодавства та ефективності системи земельного права, реалізації принципів верховенства права, закону та Конституції у регулюванні земельних відносин, забезпечення законності та правопорядку у земельній сфері.

Більш ніж двадцять років в Україні формується національне земельне законодавство. Не дивлячись на те, що воно неодноразово було піддано кодифікації, чинне земельне законодавство не в повній мірі забезпечує реалізацію принципу законності у сфері регулювання земельних відносин через численні юридичні дефекти, внаслідок чого порушуються права суб'єктів та істотно збільшується кількість судових спорів, зростає рівень корупції у земельній сфері, ігноруються конституційні приписи щодо охорони землі як основного національного багатства та об'єкта права власності Українського народу. Зокрема, прийняття суперечливих, неузгоджених між собою нормативно-правових актів призводить до зростання рівня колізійності норм земельного, аграрного, цивільного, екологічного законодавства, декларативності земельно-правових приписів; неприйняття окремих законів чи підзаконних нормативно-правових актів десятиріччями зумовлює виникнення прогалин правового регулювання, ускладнює чи унеможлиблює досягнення мети правового регулювання земельних відносин в Україні.

В українській земельно-правовій науці не було проведено комплексного наукового дослідження теоретичних і практичних проблем законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин крізь призму юридичних дефектів та особливостей їх прояву у сфері земельно-правового регулювання. У цьому зв'язку особливої актуальності набувають питання щодо дослідження методологічних основ законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у сфері земельних відносин з огляду на об'єктивні функції землі у природі, економіці, суспільстві, з врахуванням сучасних наукових досягнень, а також інтеграційних процесів у сфері державотворення, економіки, соціальній сфері та в інших суспільних явищах на національному, міждержавному та міжнародному рівнях.

Науково-теоретичну базу дисертаційного дослідження склали дослідження українських вчених, присвячені загальним питанням і проблемам забезпечення якості земельного права та законодавства як однієї із вимог законності, а саме: В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, Н.О. Багай, Г.І. Балюк, В.Д. Басая, М.М. Бахуринської, О.В. Бевз, Г.М. Беженар, А.Л. Бейкуна, А.І. Берлача, А.Г. Бобкової, О.Г. Бондаря, В.В. Бондаря, О.М. Браніцького, С.І. Бугери, І.Г. Булах,

Д.В. Бусуйок, М.Я. Ващишин, О.А. Вівчаренка, О.М. Вовк, М.В. Воскобійник, Н.С. Гавриш, Я.З. Гаєцької-Колотило, Т.М. Гапотченко, О.В. Гафурової, П.О. Гвоздика, А.П. Гетьмана, О.В. Глотової, А.Й. Годованюка, С.Л. Гоштинар, С.В. Гринька, В.К. Гуревського, Х.А. Джавадова, К.О. Дремлюги, В.П. Жушмана, А.С. Євстігнєєва, О.В. Єлісєєвої, С.В. Єлькіна, В.М. Єрмоленка, О.І. Заєць, Л.П. Заставської, А.М. Земко, Є.О. Іванової, Н.В. Ільків (Ільницької), І.І. Каракаша, Л.В. Карпенко, Р.С. Кіріна, В.В. Книша, Н.Р. Кобецької, Д.В. Ковальського, Т.Г. Ковальчук, О.С. Комарової, В.В. Кононова, В.В. Костицького, І.О. Костяшкіна, О.П. Коцюби, С.М. Кравченко, М.В. Краснової, С.В. Кузнецової, В.О. Кудінова, П.Ф. Кулинича, В.І. Курила, В.І. Лебеда, Л.В. Лейби, Т.В. Лісової, О.С. Лисанець, Я.О. Лисенко, А.В. Луняченка, Н.Р. Малишевої, Р.І. Марусенка, С.І. Марченко, А.М. Мірошниченка, В.Л. Мунтяна, О.І. Настіної, В.В. Носіка, Т.К. Оверковської, О.М. Пашенка, К.П. Пейчева, Ю.С. Петлюка, О.О. Погрібного, О.А. Поліводського, В.М. Правдюка, А.І. Ріпенка, Л.В. Ришкової, І.Ю. Сальмана, Д.В. Саннікова, Т.Б. Саркісової, В.І. Семчика, В.Д. Сидор, М.М. Скляр, А.К. Соколової, Д.М. Старостенко, Є.П. Суєтнова, А.М. Статівки, С.О. Тенькова, Н.І. Титової, В.Ю. Уркевича, В.І. Федоровича, А.А. Хвасенка, С.І. Хом'яченко, Н.В. Черкаської, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги, В.З. Янчука, В.В. Янчука та інших дослідників.

В роботі використані праці радянських вчених, присвячені окремим аспектам реалізації принципу соціалістичної законності при регулюванні земельних та колгоспних відносин, відносин у сфері правової охорони природи, авторами яких є Ю.О. Вовк, П.Д. Індиченко, І.М. Миронець, В.Л. Мунтян, В.В. Петров, В.К. Попов, Б.Г. Розовський, В.І. Семчик, І.О. Середа, Ю.С. Шемученко, В.З. Янчук, інші вчені.

Аналіз особливостей реалізації принципу законності у земельній сфері базується на досягненнях української юридичної науки у сфері загальної теорії права (В.Б. Авер'янов, С.П. Головатий, Л.М. Горбунова, Р.Ф. Гринюк, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, Б.В. Малишев, Є.В. Назаренко, І.Л. Невзоров, Н.М. Оніщенко, І.І. Пархоменко, П.М. Рабінович, О.Ф. Скаун, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, В.М. Шаповал, О.І. Ющик та ін.) та галузевих юридичних наук (О.А. Беляневич, Н.О. Бондаренко, О.О. Стулов, В.М. Тertiшник та ін.).

При вивченні окремих різновидів юридичних дефектів у сфері регулювання земельних відносин використані праці українських вчених, присвячені колізіям правового регулювання (С.В. Бобровник, Т.В. Боднар, А.Г. Брунь, М.К. Галянтич, Г.І. Дутка, Д.Д. Лилак, Н.С. Кузнецова, О.В. Майстренко, О.В. Москалюк, С.П. Погребняк, С.О. Погрібний, В.С. Щербина, Я.М. Шевченко, А.М. Шульга та ін.), прогалинам (О.М. Вінник, О.В. Дзера, О.В. Колотова, О.В. Кохановська, К.І. Кучерук, Р.А. Майданик, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.П. Тарануха, О.М. Тарнопольська, ін.) та термінологічним і лінгвістичним недолікам правового регулювання (Н.В. Артикуца, Ю.Є. Зайцев, С.Е. Зархіна, О.О. Підопригора, З.А. Тростюк, Є.О. Харитонов, С.М. Черноус, Л.І. Чулінда, С.Д. Шапченко та ін.).

У дисертаційному дослідженні використані також роботи загальної теорії права та галузевих наук зарубіжних вчених Російської Федерації (Н.А. Гущина, С.Ю. Головіна, М.О. Жильцов, М.С. Матейкович, З.О. Незнамова, Ю.О. Тихомиров, В.В. Фідаров, М.Д. Хайретдінова, Г.Р. Хабібুলліна, А.І. Херсонцев, С. І. Цибуляк, ін.) та Білорусі (Г.О. Василевич, Т.І. Макарова, ін.).

Емпіричну основу дослідження склали земельне, аграрне, екологічне, цивільне, господарське, конституційне законодавство України в частині спеціальних механізмів усунення чи подолання окремих дефектів правового регулювання земельних відносин, законодавство інших держав, міжнародно-правові акти, судова практика, а також практика застосування органами державної влади та місцевого самоврядування земельного законодавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в контексті державної бюджетної науково-дослідної роботи, яка проводиться на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, за темами “Механізм адаптації законодавства в сфері прав громадян України до законодавства Європейського Союзу” (№ 06 БФ042-01, державний реєстраційний номер 0106U006631), що досліджувалась з 01.01.2006 р. по 31.12.2010 р., та “Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти” (№ 11 БФ042-01, державний реєстраційний номер 0111U008337), що досліджується з 01.01.2011 р.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні методологічних основ законодавчого забезпечення реалізації принципу законності крізь призму юридичних дефектів у механізмі правового регулювання суспільних відносин у сфері використання та охорони землі в Україні.

Завдання дослідження детерміновані його метою і полягають у науковому аналізі загально-юридичної, спеціально-юридичної та історичної літератури, а також практики застосування земельно-правових норм для: з'ясування сучасного стану наукових досліджень законодавчого забезпечення реалізації принципу законності крізь призму юридичних дефектів у регулюванні земельних відносин; виявлення особливостей еволюції законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні; з'ясування загальної характеристики принципу законності у правовому регулюванні земельних відносин в Україні; виявлення характерних рис та визначення поняття юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в Україні, проведення їх класифікації; з'ясування причин виникнення юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні; обґрунтування правових механізмів запобігання юридичним дефектам земельно-правового регулювання; обґрунтування поняття, способів та засобів мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у земельно-правовому регулюванні; обґрунтування теоретико-правових висновків щодо методологічних засад удосконалення земельного законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні земельні відносини, правове регулювання яких є ускладненим чи неможливим внаслідок наявності юридичних дефектів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин, а також закономірності виявлення і функціонування юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні, їх поняття та сутність.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано систему загально-філософських, загально-наукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання, а саме: діалектичний, логічний (аналізу та синтезу, індукції та

дедукції, сходження від конкретного до абстрактного і від абстрактного до конкретного), історичний, статистичний, системно-структурний, формально-юридичний, тлумачення правових норм та порівняльно-правовий.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є закони і категорії діалектики, зважаючи на взаємозв'язок суспільних земельних відносин та їх нормативно-правового регулювання. Враховуючи проблематику дисертації, найбільш часто застосовувались такі категорії діалектики, як можливість і дійсність (при дослідженні способів та засобів мінімізації юридичних дефектів), форма і зміст (при з'ясуванні поняття та ознак принципу законності у земельній сфері), сутність і явище, ціле й частина та ін.

Застосування логічного методу аналізу на синтезу дало можливість виділити певні закономірності у розвитку законодавчого забезпечення принципу законності у земельній сфері (зокрема, при визначенні юридичної природи принципу законності, виявленні причин виникнення юридичних дефектів тощо). За допомогою індуктивного методу, а також методів абстрагування та узагальнення виявлені загальні і специфічні ознаки та обґрунтовані авторські визначення таких юридичних термінів як “юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин”, “усунення юридичних дефектів земельно-правового регулювання”, “подолання як спосіб мінімізації юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин”, “колізійні правоположення в земельному праві України” та ін. Для тлумачення приписів чинного земельного, цивільного, аграрного, господарського законодавства та положень правової доктрини застосовувався метод дедукції.

За допомогою історичного методу проаналізовано проблеми, тенденції та перспективи розвитку нормативно-правового забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні, а також з'ясовано сучасний стан та перспективи застосування загально-юридичних та спеціально-юридичних засобів мінімізації юридичних дефектів.

Статистичний метод дозволив обґрунтувати висновки про негативний вплив юридичних дефектів на механізм земельно-правового регулювання, а також про ефективність певних способів та засобів мінімізації юридичних дефектів. Застосування системно-структурного методу дозволило виявити місце принципу законності серед інших принципів земельного права України, а також з'ясувати особливості юридичних дефектів різних складових механізму земельно-правового регулювання.

Застосування спеціально-наукового формально-юридичного методу у процесі дослідження дозволило розкрити поняття, ознаки, зміст та сутність принципу законності у сфері земельно-правового регулювання, виявити характерні ознаки правоположень, колізійних норм, аналогії як спеціально-юридичних засобів мінімізації юридичних дефектів у механізмі правового регулювання земельних відносин. За допомогою граматичного, логічного, систематичного, історико-правового, спеціально-юридичного й інших прийомів тлумачення земельно-правових норм з'ясовано сучасний стан законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері, досліджено способи запобігання, подолання та усунення юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин. На основі порівняльно-правового

методу встановлено загальні та особливі тенденції і явища у сфері законодавчого забезпечення реалізації принципу законності та мінімізації юридичних дефектів у земельній сфері в Україні та інших державах, розмежовано принципи верховенства закону та верховенства права у правовому регулюванні земельних відносин тощо.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів характеризується положеннями, висновками та пропозиціями, які виносяться на захист:

Вперше:

1) обґрунтовано висновок про те, що законодавче забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин має базуватись на методологічних засадах використання землі в природі, економіці, суспільстві і доктринальних висновках земельно-правової науки щодо запобігання та мінімізації юридичних дефектів у механізмі правового регулювання земельних відносин;

2) зроблено теоретичний висновок, що існування в Україні системи науково-обґрунтованих, прийнятих чи санкціонованих у встановленому законом порядку якісних правових законів, відповідних їм підзаконних нормативно-правових актів, інших джерел земельного права є внутрішньою (сутнісною) ознакою та нормативною (матеріальною) складовою законності як державно-правового явища, тому реалізація принципу законності у земельній сфері, забезпечення правопорядку у земельних відносинах є можливими за умови функціонування у державі ефективних юридичних механізмів щодо: запобігання колізіям, прогалинам, декларативності норм, іншим юридичним дефектам; виявлення юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання; подолання чи усунення зазначених негативних явищ у правовому регулюванні земельних відносин в Україні;

3) обґрунтовано визначення поняття *“юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин”* як обумовлені об’єктивними і суб’єктивними чинниками недоліки, вади, хиби та інші негативні прояви у елементах механізму правового регулювання земельних відносин, які не дозволяють забезпечити якісний взаємозв’язок об’єктно-суб’єктного складу та змісту земельних правовідносин, що негативно впливає на ефективність законотворення і правозастосування, а також унеможливають забезпечення балансу суспільних та приватних інтересів у використанні та охороні землі як основного національного багатства і об’єкта права власності Українського народу;

4) науково аргументовано, що забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин в Україні є можливим за умови запобігання юридичним дефектам на стадії нормотворення та їх мінімізації у процесі правозастосування;

5) обґрунтовано, що однією із умов реалізації принципу законності у сфері земельних відносин є *запобігання виникненню юридичних дефектів*, суть якого полягає у функціонуванні на стадії нормотворення дієвих організаційно-правових та інших механізмів попередження дефектів правових норм, юридичних форм земельного права, земельних правовідносин, актів реалізації правових норм у механізмі правового регулювання земельних відносин в Україні;

6) запропоновано визначення *способів запобігання юридичним дефектам* у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у земельно-правовому регулюванні та проведено їх класифікацію на: а) загально-правові (оптимальне

застосування типу правового регулювання земельних відносин, поєднання імперативних та диспозитивних засобів правового впливу; дотримання принципів верховенства права, верховенства Конституції України та верховенства закону у процесі прийняття нормативно-правових актів земельного законодавства; обґрунтування у доктрині земельного права України концепції розвитку земельного законодавства із врахуванням наслідків земельної реформи та перспектив адаптації до законодавства ЄС та ін.), б) конституційно-правові (дотримання конституційно та законодавчо визначеної компетенції суб'єктів нормотворення, а також порядку прийняття нормативно-правових актів земельного законодавства тощо) та в) техніко-юридичні (дотримання вимог законодавчої техніки та техніки нормотворення у процесі підготовки проектів нормативно-правових актів земельного законодавства; забезпечення прямої дії законів, зменшення кількості бланкетних та відсильних норм, відкритих переліків, оцінних понять та ін.);

7) сформульовано визначення поняття *“мінімізація юридичних дефектів у механізмі правового регулювання земельних відносин”* як засновану на правових принципах та врегульовану нормами права сукупність спеціально-юридичних прийомів, до яких відноситься усунення і подолання юридичних дефектів, спрямованих на зведення до найменшої кількості недоліків, вад, хиб, інших негативних проявів у елементах механізму земельно-правового регулювання та взаємозв'язку між ними з метою забезпечення реалізації принципу законності у земельних відносинах;

8) сформульовано визначення поняття *“усунення юридичних дефектів земельно-правового регулювання”* як спеціально-юридичного механізму, спрямованого на ліквідацію, припинення існування юридичних дефектів у земельному праві та законодавстві, земельних правовідносинах чи актах реалізації земельно-правових норм, що здійснюється у процесі правотворення чи правозастосування у законодавчо визначеному порядку уповноваженими суб'єктами шляхом: прийняття нової земельно-правової норми, внесення змін до чинної земельно-правової норми, скасування дефектної земельно-правової норми, проведення систематизації земельного законодавства України, визнання неконституційним певного нормативно-правового акта земельного законодавства чи його окремого припису, визнання у судовому порядку нормативно-правового акта земельного законодавства незаконним чи таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, повністю або в окремій його частині з метою формування якісного земельного законодавства та забезпечення реалізації принципу законності;

9) обґрунтовано визначення поняття *“подолання як способу мінімізації юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в Україні”* як спеціально-юридичного механізму, спрямованого на зведення до мінімуму юридичних дефектів у процесі земельно-правового регулювання, що здійснюється у процесі правореалізації (застосування, виконання, використання чи дотримання земельно-правових норм), і полягає у ліквідації певного юридичного дефекту щодо конкретних земельних відносин та суб'єктів шляхом застосування принципів права, аналогії, правоположень, колізійних норм, правових звичаїв, судових прецедентів, офіційного тлумачення земельно-правових норм Конституційним Судом України з метою забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері;

10) обґрунтовано висновок про можливість та доцільність використання у земельному праві України такого поняття як *засоби мінімізації юридичних дефектів*, під якими пропонується розуміти спеціально-юридичні інструменти, за допомогою яких зводиться до мінімуму кількість колізій, прогалин, декларативних норм та інших техніко-юридичних та логіко-структурних дефектів у сфері правового регулювання земельних відносин, які поділяються на загально-правові (принципи права, систематизація земельного законодавства, рішення Конституційного Суду України, судові прецеденти і правові звичаї) та спеціально-правові (правоположення, колізійні норми та аналогія);

Удосконалено положення щодо:

визначення *колізійних правоположень у земельному праві України* як одного із засобів мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин, сутністю яких є сформульовані у юридичній доктрині й судовій практиці та об'єктивовані в актах правозастосування усталені правила подолання юридичних колізій правових норм, що мають загальний характер, є додатковими засобами правового впливу в механізмі земельно-правового регулювання поряд із правовими нормами та спрямовані на підвищення ефективності застосування його норм і забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері;

визначення *колізійної норми* як засобу мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин, зокрема як спеціалізованої правової норми загальнообов'язкового характеру, що закріплена у формально-визначених приписах земельного законодавства та встановлює правила обрання правової норми за наявності розбіжності між матеріальними чи процесуальними правовими нормами, спрямованими на регулювання тотожних земельних відносин, з метою подолання юридичної колізії, підвищення ефективності правозастосування та забезпечення законності у земельній сфері;

визначення *аналогії закону* як засобу дієвого подолання прогалин правового регулювання земельних відносин, які перебувають у сфері правового впливу та потребують саме нормативно-правового опосередкування, шляхом застосування правових норм як земельного, так і споріднених з ним галузей права, що регулюють подібні за змістом та характером суспільні відносини, з метою забезпечення одночасно стабільності й гнучкості земельно-правового впливу, підвищення його ефективності та реалізації принципу законності у земельній сфері;

визначення *аналогії права* як засобу дієвого подолання прогалин правового регулювання земельних відносин, які перебувають у сфері правового впливу та потребують саме нормативно-правового опосередкування, у випадку, коли немає правових норм, які регулюють подібні відносини, шляхом застосування галузевих земельно-правових, конституційних, загально-юридичних, міжнародних правових принципів;

Отримали подальший розвиток положення щодо:

змісту законності у сфері земельних відносин як зумовленої закономірностями суспільного розвитку системи певних загальноприйнятих ідей та ідеалів, які у сукупності відображають зміст законності, знаходять своє закріплення у нормах

земельного права і приписах земельного законодавства та встановлюють незаперечні критерії поведінки всіх суб'єктів земельних правовідносин в Україні;

визначення *сутності законності у сфері правового регулювання земельних відносин в Україні*, яка полягає у підготовці та прийнятті якісних законів та підзаконних нормативно-правових актів, що можливо за умови запобігання появі у них колізій, прогалин, декларативності приписів, надмірної конкретизації та невиправданої деталізації, інших юридичних дефектів;

визначення *сучасного стану розвитку законодавчого забезпечення законності у регулюванні земельних відносин в Україні* в частині визначення об'єктивних та суб'єктивних причин, які призводять до появи юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання;

стану, тенденцій і перспектив *систематизації національного земельного законодавства* з огляду на те, що в сучасних умовах поки що немає необхідних передумов для проведення чергової кодифікації у формі Земельного кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані: 1) у загальній теорії права для розширення системи знань про юридичні дефекти як комплексну правову категорію; 2) у теорії земельного, аграрного, цивільного, екологічного та інших галузей права для поглибленого дослідження особливостей законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері, а також для аналізу сучасних проблем запобігання виникненню юридичних дефектів та усунення їх негативного впливу на механізм правового регулювання; 3) у нормотворчій діяльності для запобігання виникненню юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних та інших відносин з метою формування якісного національного земельного законодавства; 4) у правозастосуванні за необхідності усунення чи подолання юридичних дефектів земельно-правового регулювання та забезпечення правопорядку у земельній сфері з метою захисту земельних прав та інтересів особи, охорони землі як основного національного багатства; 5) у навчальному процесі вищих юридичних закладів освіти при підготовці навчальних програм, написанні підручників і навчальних посібників з відповідних курсів та спецкурсів з проблем теорії права та теорії земельного права України.

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, оцінки та висновки, рекомендації і пропозиції обґрунтовані дисертантом самостійно на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу більше тисячі відповідних наукових та нормативно-правових джерел. Внесок здобувача до наукових праць із суміжних тематик, опублікованих у співавторстві, полягає в обґрунтуванні та розкритті теоретико-правових питань, що входять до предмету дисертаційного дослідження, і конкретизовано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано в монографії, наукових статтях, навчальних посібниках та підручниках, методичних розробках, тезах виступів на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і круглих столах, обговорено та схвалено на засіданні кафедри земельного та

аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, впроваджено у навчальний процес в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка і використано дисертантом у науково-педагогічній діяльності з викладання навчальних дисциплін “Земельне право”, “Аграрне право”, “Проблеми земельного права”, “Юридичний захист прав суб’єктів земельних правовідносин”, “Правове регулювання господарської діяльності в АПК”, “Тлумачення та застосування права”.

Окремі висновки, положення і рекомендації доповідалися на 38 українських та міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, серед яких:

- *міжнародні науково-практичні конференції* “Проблеми забезпечення законності у сфері земельних та аграрних правовідносин” (Львів, 2006), “Стан та перспективи розвитку юридичної науки та освіти” (Київ, 2006), “Правові проблеми залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села” (Київ, 2007), “Проблеми вдосконалення земельного законодавства та правового забезпечення аграрного виробництва” (Біла Церква, 2008), “Державний контроль за додержанням земельного та екологічного законодавства: стан, проблеми, шляхи вдосконалення” (Київ, 2008), “Земля і земельні відносини в історії права, держави і юридичної думки” (Судак, 2008), “Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених” (Київ, 2009), “Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів” (Харків, 2009), “Сучасні проблеми аграрного і природоресурсного права” (Київ, 2009), “Правова політика Української держави” (Івано-Франківськ, 2010), “Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку” (Луцьк, 2010), “Права людини і основоположні свободи: міжнародні стандарти та національний вимір” (Донецьк, 2010), “Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні” (Хмельницький, 2010), “Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природоресурсне право: актуальні проблеми теорії та практики” (Біла Церква, 2010), “Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД” (Луцьк, 2010), “Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України” (Київ, 2011), “Україна. 20 років шляхом незалежності” (Київ, 2011), “Проблеми розвитку аграрного та земельного права України” (Київ, 2011), “Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави” (Черкаси, 2012), “Мовно-термінологічні проблеми сучасного законодавства” (Київ, 2012), “Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку” (Херсон, 2013), “Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права” (Львів, 2013), “Сучасні тенденції розвитку національного законодавства” (Київ, 2013), “Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин” (Хмельницький, 2013), “Правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин” (Київ, 2013);

- *національні конференції* “Сучасні дослідження правознавчих проблем” (Запоріжжя, 2007), “Поєднання публічно-правових та приватноправових механізмів регулювання господарських відносин” (Івано-Франківськ, 2007), “Плебсологічна, як філософсько-правова, оцінка сучасної світової фінансово-економічної кризи і

завдань стратегічного менеджменту” (Київ, 2009), “Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін” (Харків, 2010), “Плебсологічний вимір актуальних проблем у сфері органів місцевого самоврядування в Україні як європейській державі” (Київ, 2011), “Становлення господарської юрисдикції в Україні – 20 років досвіду. Проблеми і перспективи” (Одеса, 2011);

- *круглі столи* “Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України” (Київ, 2011), “Мовно-термінологічні проблеми сучасного українського законодавства” (Київ, 2011), “Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природо-ресурсного права” (Київ, 2012), “Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права” (Харків, 2013), “Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права” (Харків, 2013).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладено у одноосібній монографії (обсягом 36,5 д. а.) та 85 інших наукових працях загальним обсягом 43,08 д. а. (з них 40,35 д. а. належать особисто автору), з яких 40 наукових статей, у тому числі 35 у фахових виданнях України та 5 у закордонних фахових виданнях, 38 матеріалів і тез доповідей на наукових конференціях, інші публікації.

Структура дисертації обумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 500 сторінок друкованого тексту, з них основного тексту 383 сторінки. Список використаних джерел налічує 1041 найменувань і займає 117 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета та завдання дослідження, його методи, об'єкт та предмет, формулюються основні результати дисертаційного дослідження, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист, визначається ступінь їх новизни, теоретичне та практичне значення, наводяться відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за його матеріалами.

Перший розділ “Теоретичні основи законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. “Загальна характеристика принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні” обґрунтовано, що для принципу законності у регулюванні земельних відносин притаманні особливі риси, які обумовлюються як правовою природою законності, так і особливостями її реалізації у земельній сфері, зокрема: а) законність є відображенням ставлення українського суспільства до земельного права; б) принцип законності відіграє визначальну роль у механізмі земельно-правового регулювання, так як інші галузеві принципи земельного права не можуть бути реалізовані без дотримання його вимог; в) сутність законності виявляється, насамперед, у відповідності нормам земельного права різних явищ та процесів, що відбуваються у земельній сфері; г) законність є

обов'язковістю вимог, невиконання яких є підставою юридичної відповідальності; г) реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин є можливою за умови неухильного виконання приписів всіх джерел земельного права України – законів та підзаконних нормативно-правових актів, міжнародних договорів, судових прецедентів (рішень Верховного Суду України), інтерпретаційно-правових прецедентів (рішень Європейського Суду з прав людини), судових квазі-прецедентів (рішень Конституційного Суду України), правових звичаїв; д) принцип законності синхронізує дію надзвичайно складного механізму виконання земельних обов'язків та здійснення земельних прав; е) він здійснює істотний та багатоаспектний вплив на реалізацію правових норм усіх інститутів земельного права України.

Доводиться, що зміст законності у земельній сфері розкривається через такі її принципи, як: а) верховенство правового закону; б) єдність законності; в) загальність законності; г) доцільність законності; ґ) реальність законності; д) гарантованість законності; е) гарантування земельних прав людини і громадянина; є) невідворотність юридичної відповідальності, зміст та особливості яких детально аналізуються у дисертації. На основі аналізу практики застосування земельного законодавства стверджується, що невиконання зазначених принципів чи недооцінка їх значення при набутті та реалізації земельних прав, виконанні земельних обов'язків, зокрема щодо охорони землі як основного національного багатства, здійсненні державного та самоврядного регулювання земельних відносин тощо мають наслідком нівелювання принципу законності, негативно впливають на забезпечення правопорядку у земельній сфері та знижують ефективність земельно-правового регулювання.

На підставі проведеного аналізу сучасних науково-правових досліджень українських та зарубіжних вчених зроблено висновок, що сутність законності у сфері правового регулювання земельних відносин в Україні виявляється у певних вимогах, кожна з яких відображає окремий аспект вказаної правової категорії, а у сукупності всі вони визначають правову природу законності. Вимоги законності – це сформульовані в загальному вигляді приписи, дотримання яких дозволяє визнати законною певну поведінку, нормативно-правовий чи індивідуальний акт, договір тощо. Основні вимоги законності до змісту правотворчої діяльності у регулюванні земельних відносин полягають у підготовці та прийнятті якісних законів і підзаконних нормативно-правових актів, що можливо за умови запобігання появі у них колізій, прогалин, декларативності приписів, надмірної конкретизації та невинуватеної деталізації, інших юридичних дефектів.

У підрозділі 1.2. “Дослідження законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в доктрині земельного права України” встановлено, що в науці земельного права України продовж двадцяти років розглядаються різні аспекти законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин. Переважна більшість вчених досліджують прогалини, колізії, дублювання, декларативність норм та інші недоліки законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин, окремі дефекти правового регулювання набуття, реалізації та гарантування права власності, землекористування та інших прав на землю, їх обмеження, впровадження земельної реформи та приватизації землі, здійснення

земельних прав фізичними та юридичними особами, правового режиму окремих категорій земель, охорони землі як основного національного багатства, державного та самоврядного регулювання земельних відносин, юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства тощо. При цьому в українській земельно-правовій науці предметом спеціального дослідження були колізії земельно-правових норм (А. М. Мірошніченко), а також сучасний стан національного земельного законодавства (В. Д. Сидор).

Разом з тим виявлено, що у доктрині земельного права України комплексного дослідження стану законодавчого забезпечення реалізації принципу законності крізь призму юридичних дефектів у механізмі правового регулювання земельних відносин не проводилось. Залишаються без достатньої уваги вчених проблеми виявлення змісту та сутності принципу законності у земельній сфері, гарантії його реалізації, забезпечення якості законодавчого регулювання земельних відносин шляхом мінімізації негативного впливу юридичних дефектів на земельний правопорядок тощо. Колізії, прогалини та інші недоліки правового регулювання земельних відносин досліджуються без їх систематизації та оцінки впливу на стан законодавчого забезпечення реалізації принципу законності, внаслідок чого чинне земельне законодавство характеризується колізійністю та декларативністю його приписів, істотними прогалинами, а його удосконалення зводиться до постійних редакційних уточнень приписів Земельного кодексу України, інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

У дисертації доводиться, що актуальним завданням вітчизняної земельно-правової науки є розроблення методологічних засад законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у правовому регулюванні земельних відносин крізь призму юридичних дефектів, насамперед виявлення причин їх появи та обґрунтування способів їх усунення чи подолання з метою підвищення ефективності правового регулювання земельних відносин та забезпечення реалізації принципу законності.

У підрозділі 1.3. “Еволюція законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні” здійснено історико-правовий аналіз формування законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні та закономірностей його історичного розвитку. Обґрунтовано, що в еволюції законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в нашій державі протягом останніх двадцяти років прослідковується п’ять етапів, кожен з яких характеризується особливою метою, завданнями, специфічним законодавчим закріпленням правових норм та принципів, позитивними та негативними тенденціями, а саме: 1) 1990-1991 роки; 2) 1992-1995 роки; 3) 1996-2001 роки; 4) 2002-2003 роки; 5) 2004 рік – до цього часу. В дисертаційній роботі детально аналізуються позитивні та негативні тенденції розвитку законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин в Україні на кожному із зазначених етапів.

Встановлено, що впродовж більше двадцяти років реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин є ускладненою внаслідок істотних юридичних дефектів національного земельного законодавства, оскільки в Україні

прийняття законів, підзаконних нормативно-правових актів здійснюється без врахування дії об'єктивних законів розвитку економіки і суспільства, всупереч конституційним імперативам, із порушенням вимог законодавчої техніки, ігноруючи рекомендації земельно-правової науки. Внаслідок цього сучасне законодавче забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин характеризується наступним: неповнотою відтворення у земельному законодавстві конституційної моделі правового регулювання земельних відносин; непослідовністю, безсистемністю та хаотичністю прийняття нормативно-правових актів, що призводить до створення законодавчого масиву, а не законодавчої системи; колізіями, прогалинами, дублюванням, декларативністю земельно-правових приписів; відсутністю законодавчих гарантій задоволення земельних потреб та інтересів особи, а також узгодження приватних і публічних інтересів у сфері використання та охорони землі; нестабільністю правового регулювання в результаті постійного внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів тощо.

На основі аналізу тенденцій розвитку національного земельного законодавства починаючи з 1990 р. доводиться, що визначальною умовою реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні є забезпечення формування якісного земельного законодавства, що може бути досягнуто за науково-теоретичного опрацювання та реалізації на практиці механізмів запобігання і мінімізації юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання.

Другий розділ “Юридичні дефекти у правовому регулюванні земельних відносин в Україні” складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. “Поняття та особливості юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні” на підставі аналізу доктринальних підходів в теорії права і галузевих правових науках України та іноземних держав обґрунтовується доцільність уніфікації спеціально-юридичної термінології у земельному праві та законодавстві України шляхом застосування єдиного терміну “юридичний(ні) дефект(и)” на позначення вад, недоліків, хиб правового регулювання земельних відносин.

У дисертації розкриваються ознаки юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання, які дають змогу виявити та розкрити їх особливості, а саме: а) є об'єктивними явищами системи позитивного земельного права України; б) є ознакою, показником, детектором наявності негативних правових явищ в механізмі правового регулювання земельних відносин; в) мають своїм наслідком спотворення, деформацію земельно-правового регулювання; г) виявляються у недоліках, вадах як простих, так і складних засобів правового регулювання земельних відносин, а також у відсутності необхідних зв'язків між ними.

Доводиться, що наявність юридичних дефектів негативно впливає на стан законності і правопорядку у сфері використання та охорони землі, здійснення прав на землю, державного та самоврядного регулювання земельних відносин, що проявляється у наступному: а) порушенні основоположних прав та свобод людини, зафіксованих у міжнародно-правових актах та Конституції України, створенні перешкод для задоволення природних земельних потреб та інтересів особи; б) нівелюванні конституційних імперативів щодо юридичного значення землі як

основного національного багатства та власності Українського народу, деформації суспільного сприйняття Конституції України як Основного Закону держави та юридичного акта прямої дії, спотворенні ієрархічної структури земельного законодавства; в) формуванні недосконалого, дефектного правового регулювання земельних відносин, що негативно позначається на якісному стані не лише земель, земельних ділянок та ґрунтів, але й довкілля та його складових елементів, підвищує ризик виникнення екологічних загроз для здоров'я та життя людини; г) негативному впливові на застосування норм екологічного, аграрного, цивільного, адміністративного, кримінального, конституційного, господарського права та інших галузей національної правової системи щодо регулювання земельних відносин, реалізації прав на землю, їх захисту тощо.

У підрозділі 2.2. “Класифікація юридичних дефектів у земельно-правовому регулюванні” визначається, що юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин є складними правовими явищами та можуть бути класифіковані в залежності від елементів механізму земельно-правового регулювання на: а) юридичні дефекти земельно-правових норм; б) юридичні дефекти джерел земельного права як форми об'єктивації земельно-правових норм; в) юридичні дефекти земельних правовідносин; г) дефекти юридичних фактів та юридичних складів; д) юридичні дефекти актів реалізації норм земельного права України.

В роботі обґрунтовується, що *юридичні дефекти земельно-правової норми* полягають у вадах, недоліках загальнообов'язкового формально-визначеного правила поведінки загального характеру, що приймається у спеціально визначеному порядку, розраховане на неодноразове застосування, офіційно закріплює правовий режим землі як основного національного багатства, види, межі, гарантії, порядок здійснення прав на землю різними суб'єктами, порядок державного і самоврядного регулювання земельних відносин, форми, способи і методи охорони землі, та забезпечується державним впливом. Вказані юридичні дефекти залежно від їх змісту можна класифікувати на логіко-структурні та техніко-юридичні. Логіко-структурні дефекти з'являються у випадку недотримання правил логіки при побудові правової норми та її закріпленні в тексті нормативно-правового акта, а також коли порушуються вимоги щодо структури правової норми (юридичні дефекти внутрішньої форми, структури земельно-правової норми, колізія, конкуренція, прогалини, дублювання). Техніко-юридичні дефекти земельно-правових норм виявляються у недоліках форми права, внаслідок недотримання вимог нормотворчої техніки при підготовці проектів нормативно-правових актів (дефекти земельно-правової термінології, невиправдане використання бланкетних та відсильних норм, невизначеність земельно-правових норм, декларативність, надмірна конкретизація та невиправдана деталізація норм земельного права). В дисертації детально розкриваються особливості прояву вказаних юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання та їх вплив на стан законодавчого забезпечення реалізації принципу законності в Україні.

Доводиться, що *юридичні дефекти джерел земельного права* є недоліками, вадами похідних від держави або визнаних нею офіційних документальних способів вираження і закріплення земельно-правових норм, спрямованих на регулювання відносин щодо використання та охорони землі як основного національного

багатства України, забезпечення земельних прав та інтересів людини як основної соціальної цінності. Ці юридичні дефекти пропонується класифікувати залежно від місця їх виявлення на: а) юридичні дефекти змісту нормативно-правового акта (недоліки, вади правових приписів, які вміщені до статей, пунктів, частин земельних законів та інших нормативно-правових актів) та б) юридичні дефекти форми нормативно-правового акта (помилкове, невірне обрання виду та форми нормативно-правового акта для регулювання певних земельних відносин, розбіжності змісту та назви нормативно-правового акта земельного законодавства).

В роботі обґрунтовується, що *юридичні дефекти земельних правовідносин* з врахуванням структури правовідносин поділяються на юридичні дефекти суб'єктного складу земельних правовідносин, юридичні дефекти об'єкта земельних правовідносин та юридичні дефекти змісту земельних правовідносин.

За результатами проведеного дослідження стверджується, що *дефекти юридичних фактів* у механізмі правового регулювання земельних відносин полягають у певних вадах дій, які вчинюють особи з метою досягнення бажаних юридичних наслідків у сфері використання чи охорони землі, коли дії вчинюються не в тій формі, не тією особою, не в той час тощо, всупереч закладеній у правовій нормі моделі поведінки та/чи із істотною зміною змісту юридичного факту. Такі дії, з одного боку, не порушують вимоги правових норм, а з іншого – не породжують бажаних для особи правових наслідків. *Дефекти юридичних складів* у механізмі земельно-правового регулювання можуть виявлятися у недоліках окремих юридичних фактів та/чи юридично значущих умов, у відсутності певних юридичних фактів та/чи юридично значущих умов, або у наявності “зайвого” юридичного факту та/чи юридично значущої умови, які докорінно трансформують його соціальне та юридичне значення, що унеможливорює досягнення суб'єктами земельних правовідносин тих юридичних наслідків, до яких вони прагнуть.

З'ясовано, що *юридичні дефекти актів реалізації норм земельного права* полягають у діяннях суб'єктів земельних правовідносин всупереч вимогам земельно-правових норм, що можуть виявлятися у діях за необхідності додержання приписів земельно-правової норми, у бездіяльності при потребі виконання вимог земельно-правової норми, а також у діяннях органів державної влади та місцевого самоврядування всупереч вимогам земельного права при застосуванні земельно-правових норм, та мають прояв неправової поведінки (земельного правопорушення чи зловживання земельними правами).

У підрозділі 2.3. “Причини виникнення юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні” наголошується, що виникнення юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні обумовлюється рядом як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. До об'єктивних причин появи юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання в Україні дисертант відносить: а) невідповідність між динамічним розвитком суспільних відносин у сфері використання і охорони земель та статикою прийнятих законів, інших актів земельного законодавства; б) дію закону єдності і боротьби протилежностей, що проявляється в земельних відносинах у необхідності законодавчого забезпечення оптимального балансу суспільних і приватних інтересів у сфері використання та охорони земель, набуття та здійснення земельних прав,

державного та самоврядного регулювання земельних відносин; в) особливості об'єктивації земельно-правових норм у джерелах земельного права, зокрема в нормативно-правових актах.

На основі проведеного дослідження практики застосування приписів земельного законодавства обґрунтовується, що до суб'єктивних чинників виникнення юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання в Україні належать: а) невірне обрання суб'єктом нормотворення типу та моделі (системи) правового регулювання певних земельних відносин; б) порушення законодавчо визначеної процедури прийняття нормативно-правових актів; в) перевищення органом державної влади чи місцевого самоврядування законодавчо визначеної компетенції при прийнятті підзаконних нормативно-правових актів земельного законодавства; г) непослідовність у розвитку земельно-правового регулювання, відсутність національної української моделі, концепції правового регулювання земельних відносин; ґ) неналежне прогнозування соціально-економічних та політичних наслідків зміни земельно-правового регулювання; д) низький рівень правосвідомості та правової культури як суб'єктів нормотворення, так і суб'єктів правореалізації та тлумачення норм права у земельній сфері; е) юридичні (правотворчі) помилки, помилки у праві (правові помилки) та помилки в правозастосуванні; є) сучасний стан земельно-правової доктрини, який характеризується наявністю різновекторних концепцій, невизначеністю основних напрямків розвитку земельного права та законодавства України.

Зазначається, що врахування у процесі нормотворення об'єктивних причин та усунення суб'єктивних причин виникнення юридичних дефектів дозволить істотно зменшити їх кількість у механізмі земельно-правового регулювання внаслідок прийняття якісних нормативно-правових актів земельного законодавства.

У підрозділі 2.4. “Запобігання юридичним дефектам у земельно-правовому регулюванні” доводиться, що забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин в Україні є можливим за умови запобігання юридичним дефектам на стадії нормотворення та їх мінімізації у процесі правозастосування.

Аргументовано, що способами запобігання юридичним дефектам у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у земельно-правовому регулюванні є сукупність спеціальних юридичних прийомів, спрямованих на недопущення появи юридичних дефектів земельно-правових норм, джерел земельного права, земельних правовідносин, інших юридичних дефектів, які можна поділити на: а) загально-правові; б) конституційно-правові; в) техніко-юридичні.

З'ясовано, що *загально-правові способи* включають: а) визначення сфери земельно-правового регулювання; б) оптимальне застосування типу правового регулювання земельних відносин, його інтенсивності, поєднання імперативних та диспозитивних засобів правового впливу; в) дотримання принципів верховенства права, верховенства Конституції України та верховенства закону у процесі прийняття нормативно-правових актів земельного законодавства, забезпечення реалізації принципу законності у процесі нормотворення та підвищення рівня правової культури суб'єктів нормотворення; ґ) забезпечення адаптації національного земельного законодавства до вимог ЄС; г) обґрунтування у доктрині

земельного права України концепції розвитку земельного законодавства із врахуванням наслідків земельної реформи та перспектив адаптації до законодавства ЄС; д) затвердження та виконання державних програм у земельній сфері; е) посилення ролі земельно-правової науки у законотворчому процесі.

В дисертації визначається, що *конституційно-правові способи* запобігання юридичним дефектам у земельно-правовому регулюванні полягають у: а) забезпеченні побудови системи українського земельного права та законодавства на основі норм Конституції України; б) дотриманні конституційно та законодавчо визначеної компетенції суб'єктів нормотворення, а також порядку прийняття нормативно-правових актів земельного законодавства.

Доводиться, що до *техніко-юридичних способів* запобігання юридичним дефектам можна віднести: а) дотримання вимог законодавчої техніки та техніки нормотворення у процесі підготовки проектів нормативно-правових актів земельного законодавства; б) проведення експертизи законопроектів; в) забезпечення прямої дії законів, зменшення кількості бланкетних та відсильних норм, відкритих переліків, оцінних понять; г) підвищення ролі та значення земельного кодексу як кодифікованого закону та основи розвитку системи земельного законодавства; г) уніфікацію земельно-правової термінології; д) застосування права вето Президентом України; е) відмову у державній реєстрації підзаконного нормативно-правового акта земельного законодавства.

Третій розділ “Проблеми мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. “*Поняття, способи та засоби мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні*” доводиться, що визначальною умовою реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні є мінімізація юридичних дефектів у земельному праві та законодавстві.

Обґрунтовується, що *способи мінімізації юридичних дефектів* є системою спеціальних юридичних прийомів, спрямованих на зведення до мінімуму вказаних недоліків у механізмі земельно-правового регулювання. Способами мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні є їх усунення та подолання, які детально досліджено у дисертації.

В роботі аргументовано, що *засобами мінімізації юридичних дефектів* у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності є спеціально-юридичні інструменти, за допомогою яких зводиться до мінімуму кількість колізій, прогалин, декларативних норм та інших техніко-юридичних і логіко-структурних дефектів у сфері правового регулювання земельних відносин.

Зроблено висновки, що виходячи із особливостей окремих різновидів юридичних дефектів, які виявляються у процесі правового регулювання земельних відносин, засоби їх мінімізації можна класифікувати на *загально-правові* (принципи права, систематизація земельного законодавства, рішення Конституційного Суду України, судові прецеденти, правові звичаї) та *спеціально-правові* (правоположення, колізійні норми, аналогія).

У підрозділі 3.2. “Загально-правові засоби мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин” проаналізовано ефективність застосування принципів права, систематизації земельного законодавства, рішень Конституційного Суду України, судових прецедентів, правових звичаїв як загально-правових засобів мінімізації юридичних дефектів з метою забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин.

В роботі наголошується, що *правові принципи* мають пріоритет серед загально-правових засобів мінімізації різних юридичних дефектів у механізмі правового регулювання земельних відносин в Україні. Водночас їх застосування ускладнене юридичними дефектами (декларативністю, суперечностями тощо) самих принципів земельного права та законодавства України, що детально аналізуються у дисертації.

З’ясовано, що *рішення та висновки Конституційного Суду України* за своєю правовою природою мають бути ефективним правовим засобом мінімізації юридичних дефектів різних видів у механізмі земельно-правового регулювання. Проте у сучасних умовах використання механізмів конституційної юрисдикції з метою мінімізації юридичних дефектів та забезпечення реалізації принципу законності у земельних відносинах ускладнюється тим, що серед правових актів Конституційного Суду України з земельних питань переважають ухвали про відмову у відкритті провадження за зверненнями фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, що негативно впливає на вирішення земельно-правових колізій та мінімізацію інших юридичних дефектів.

Обґрунтовується, що законодавче визнання загальнообов’язкового прецедентного характеру за *правовими позиціями Верховного Суду України* перетворило їх на ефективний засіб мінімізації юридичних дефектів, що забезпечує їх виявлення та оперативне усунення чи подолання з метою забезпечення реалізації принципу законності, уніфікації правозастосування в земельній сфері, гарантування земельних прав та інтересів різних суб’єктів. В Україні досить активно формується прецедентна практика Верховного Суду України по земельних спорах, проте відсутність теоретичних досліджень юридичної сили та значення судових прецедентів серед джерел земельного права України, узагальнень правових позицій Верховного Суду України із вирішення земельних конфліктів ускладнюють їх використання як засобу мінімізації юридичних дефектів. Застосування практики Європейського суду з прав людини з метою усунення чи подолання юридичних дефектів ускладнюється нестачею систематизованих рішень цього Суду у сфері земельних відносин, офіційних перекладів таких рішень українською мовою, а також нечіткістю законодавчих приписів щодо того, яка саме практика суду є джерелом земельного права – у справах проти України чи вся практика взагалі.

Аргументовано, що конституційне закріплення принципу верховенства права та визнання Українського народу єдиним джерелом державної влади та власником земель в межах території України зумовлюють можливість та необхідність визнання *звичаєво-правових норм* джерелом земельного права та засобом мінімізації юридичних дефектів земельно-правового регулювання. Звичаєво-правові норми в земельному праві можуть застосовуватись за наявності певних умов “на додаток до закону” та “окрім закону”.

В дисертації отримали подальший розвиток обґрунтовані в земельно-правовій науці України підходи, що в сьогоденних умовах поки що немає ні економічних, ні соціальних, ні правових умов для проведення чергової *кодифікації земельного законодавства*. Навіть за умови суттєвого оновлення Земельного кодексу України шляхом прийняття нового закону або викладення його у новій редакції, він не буде містити стабільних правових приписів, а стане черговою спробою комплексного врегулювання земельних відносин, призведе до появи нових юридичних дефектів, що зумовлюватиме необхідність застосування різних засобів їх подолання.

У підрозділі 3.3. “Спеціально-правові засоби мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин” досліджено умови, підстави та особливості застосування колізійних правоположень, колізійних норм та аналогії як спеціально-правових засобів мінімізації юридичних дефектів з метою забезпечення реалізації принципу законності сфері земельно-правового регулювання.

В дисертації доводиться, що для подолання юридичних колізій у механізмі правового регулювання земельних відносин в Україні застосовуються всі три *колізійні правоположення*: темпоральне, ієрархічне та змістовне. Водночас ускладнюють застосування темпорального правоположення земельно-правові норми тимчасового характеру, які закріплюються в перехідних положеннях земельних законів та діють десятиріччями, а також систематичне порушення при прийнятті земельних законів конституційного принципу верховенства права та заборони ретроактивної дії нормативно-правових актів. Знижує ефективність дії темпорального правоположення фактичне скасування дії нормативних актів, що набуло масового поширення в земельному законодавстві України, а також недотримання вимог законодавчої техніки при прийнятті законів в частині внесення змін і доповнень до чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів земельного законодавства. Вирішення ієрархічних колізій у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності ускладнюється тим, що у чинному законодавстві не закріплено ієрархії нормативно-правових актів; земельне законодавство України характеризується відсутністю органічних законів, які повинні конкретизувати найважливіші положення Основного Закону України.

На основі аналізу приписів чинних нормативно-правових актів земельного законодавства з'ясовано, що в земельному праві України серед *колізійних норм* в даний час переважають колізійні норми-домінанти, які встановлюють пріоритетність застосування норм земельного законодавства як спеціального, у випадку наявності суперечностей із нормами інших галузей права. Проте більшість таких приписів є недосконалими як за формою їх закріплення, так і за змістом, не виконують свого основного призначення щодо подолання юридичних колізій, ускладнюють застосування інших засобів вирішення зазначених юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання і мають бути вилучені із Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів. В земельному, господарському, цивільному, аграрному праві України також є колізійні норми забороняючого та обмежувального характеру, при цьому більшість із них мають формальний характер або ускладнюють правозастосування та призводять до

неоднозначного застосування земельного законодавства, що зумовлює потребу вилучити їх із Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

Обґрунтовано, що з метою подолання прогалин у правовому регулюванні земельних відносин в Україні може бути застосована *юридична аналогія* у вигляді аналогії закону або аналогії права за певних підстав, умов та дотримання меж її застосування. Для заповнення прогалин земельно-правового регулювання в Україні є можливим застосування як внутрішньогалузевої, так і міжгалузевої аналогії закону, але за умови відсутності прямої заборони нормами земельного права та пріоритетності застосування норм вказаної галузі права. Підставою застосування аналогії закону в земельному праві України є наявність дійсної прогалини у правовому регулюванні земельних відносин. Умовами такого застосування є: а) наявність правової норми, яка регулює подібні, близькі за змістом та характером відносини; б) здійснення використання або застосування правової норми; в) дотримання меж застосування аналогії.

Встановлено, що застосування аналогії права при подоланні юридичних прогалин у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин передбачає використання насамперед принципів, загальних засад земельного права України. У випадку відсутності галузевих принципів для заповнення земельно-правової прогалини можливим є застосування конституційних, загальноправових та загальнолюдських (міжнародних) правових принципів. Підставою застосування аналогії права у земельному праві України є наявність дійсної прогалини у правовому регулюванні земельних відносин. Умовами застосування аналогії права є: а) неможливість застосування аналогії закону; б) здійснення використання або застосування правової норми; в) наявність галузевого земельно-правового принципу, який може бути використаний для врегулювання певних земельних відносин, а за умови його відсутності – конституційного, загальноюридичного чи міжнародного принципу права; г) дотримання меж застосування аналогії.

ВИСНОВКИ

За підсумками проведеного дослідження наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності крізь призму юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання суспільних відносин у сфері використання та охорони землі в Україні, а саме:

1) обґрунтовано, що актуальним завданням вітчизняної земельно-правової науки є розроблення методологічних засад законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у правовому регулюванні земельних відносин крізь призму юридичних дефектів, насамперед виявлення причин їх появи та обґрунтування способів їх усунення чи подолання з метою підвищення ефективності правового регулювання земельних відносин та забезпечення реалізації принципу законності;

2) доводиться, що існування в Україні системи науково-обґрунтованих, прийнятих чи санкціонованих у встановленому законом порядку якісних правових законів, відповідних їм підзаконних нормативно-правових актів, інших джерел

земельного права є внутрішньою (сутнісною) ознакою законності, її нормативною (матеріальною) складовою;

3) аргументовано, що законодавче забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин має базуватись на методологічних засадах використання землі в природі, економіці, суспільстві. Реалізація зазначеного принципу є можливою за умови наявності у державі ефективних юридичних механізмів: а) запобігання колізіям, прогалинам, декларативності норм, іншим юридичним дефектам, б) виявлення юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання; в) подолання чи усунення зазначених негативних явищ у правовому регулюванні земельних відносин;

4) обґрунтовано визначення юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин, а саме: це обумовлені об'єктивними і суб'єктивними чинниками недоліки, вади, хиби та інші негативні прояви у елементах механізму правового регулювання земельних відносин, які не дозволяють забезпечити якісний взаємозв'язок об'єктно-суб'єктного складу та змісту земельних правовідносин, що негативно впливає на ефективність законотворення і правозастосування, а також унеможливають забезпечення балансу суспільних та приватних інтересів у використанні та охороні землі як основного національного багатства і об'єкта права власності Українського народу;

5) запропоновано класифікацію юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в залежності від елементів механізму земельно-правового регулювання. В свою чергу, юридичні дефекти окремих елементів механізму правового регулювання земельних відносин поділено на певні види, а саме: а) юридичні дефекти земельно-правових норм можуть бути класифіковані в залежності від особливостей системи земельного права як галузі права України, за земельно-правовими інститутами, залежно від змісту юридичних дефектів, за результатами їх негативного впливу на досягнення мети правового регулювання земельних відносин, з врахуванням інтенсивності правового регулювання, в залежності від способів мінімізації їх негативного впливу на ефективність правового регулювання земельних відносин; б) юридичні дефекти нормативно-правових актів як джерел земельного права можна класифікувати залежно від місця їх виявлення; в) юридичні дефекти земельних правовідносин поділяються на види з врахуванням структури правовідносин; г) правові дефекти підстав виникнення, зміни чи припинення земельних правовідносин можуть бути поділені залежно від виду юридичних фактів;

6) аргументовано, що забезпечення реалізації принципу законності у сфері регулювання земельних відносин в Україні є можливим за умови запобігання юридичним дефектам на стадії нормотворення та їх мінімізації у процесі правозастосування;

7) обґрунтовано, що однією із умов реалізації принципу законності у сфері земельних відносин є запобігання виникненню юридичних дефектів, суть якого полягає у функціонуванні на стадії нормотворення дієвих організаційно-правових та інших механізмів попередження дефектів правових норм, юридичних форм земельного права, земельних правовідносин, актів реалізації правових норм у механізмі правового регулювання земельних відносин в Україні;

8) розроблено визначення способів запобігання юридичним дефектам у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у земельно-правовому регулюванні, якими є сукупність загально-правових, конституційно-правових та техніко-юридичних спеціальних юридичних прийомів, спрямованих на недопущення появи юридичних дефектів земельно-правових норм, джерел земельного права, земельних правовідносин, інших юридичних дефектів;

9) сформульовано визначення мінімізації юридичних дефектів у земельному праві України як заснованої на правових принципах та врегульована нормами права сукупності спеціально-юридичних прийомів, спрямованих на зведення до найменшої кількості недоліків, вад, хиб, інших негативних проявів у елементах механізму земельно-правового регулювання та взаємозв'язку між ними, що може здійснюватись шляхом усунення чи подолання;

10) доводиться, що усунення юридичних дефектів земельно-правового регулювання як спосіб їх мінімізації є спеціально-юридичним механізмом, спрямованим на ліквідацію, припинення існування юридичних дефектів у земельному праві та законодавстві, земельних правовідносинах чи актах реалізації земельно-правових норм, що здійснюється у процесі правотворення чи правозастосування у законодавчо визначеному порядку уповноваженими суб'єктами шляхом: прийняття нової земельно-правової норми, внесення змін до чинної земельно-правової норми, скасування дефектної земельно-правової норми, проведення систематизації земельного законодавства України, визнання неконституційним певного нормативно-правового акта земельного законодавства чи його окремого припису, визнання у судовому порядку нормативно-правового акта земельного законодавства незаконним чи таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, повністю або в окремій його частині з метою забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері;

11) обґрунтовано, що подолання як спосіб мінімізації юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в Україні є спеціально-юридичним механізмом, спрямованим на зведення до мінімуму юридичних дефектів у процесі земельно-правового регулювання, що здійснюється у процесі правореалізації (застосування, виконання, використання чи дотримання земельно-правових норм), і полягає у ліквідації певного юридичного дефекту щодо конкретних земельних відносин та суб'єктів шляхом застосування спеціальних засобів мінімізації – принципів права, аналогії, правоположень, колізійних норм, правових звичаїв, судових прецедентів, офіційного тлумачення земельно-правових норм Конституційним Судом України з метою забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері;

12) стверджується, що колізійні правоположення як один із засобів мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин – це сформульовані у юридичній доктрині й судовій практиці та об'єктивовані в актах правозастосування усталені правила подолання юридичних колізій правових норм, що мають загальний характер, є додатковими засобами правового впливу в механізмі земельно-правового регулювання поряд із правовими нормами та одним із засобів мінімізації юридичних дефектів у земельному праві України з метою підвищення ефективності

застосування його норм та забезпечення реалізації принципу законності у земельній сфері;

13) сформульовано визначення колізійної норми як засобу мінімізації юридичних дефектів у законодавчому забезпеченні реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин, під якою пропонується розуміти спеціалізовану правову норму загальнообов'язкового характеру, що закріплена у формально-визначених приписах земельного законодавства та встановлює правила обрання правової норми за наявності розбіжності між матеріальними чи процесуальними правовими нормами, спрямованими на регулювання тотожних земельних відносин, з метою подолання юридичної колізії, підвищення ефективності правозастосування та забезпечення законності у земельній сфері;

14) запропоновано визначення аналогії закону як засобу дієвого подолання прогалин правового регулювання земельних відносин, які перебувають у сфері правового впливу та потребують саме нормативно-правового опосередкування, шляхом застосування правових норм як земельного, так і споріднених з ним галузей права, що регулюють подібні за змістом та характером суспільні відносини, з метою забезпечення одночасно стабільності й гнучкості земельно-правового впливу, підвищення його ефективності та реалізації принципу законності у земельній сфері;

15) сформульовано визначення аналогії права як засобу дієвого подолання прогалин правового регулювання земельних відносин, які перебувають у сфері правового впливу та потребують саме нормативно-правового опосередкування, у випадку, коли немає правових норм, які регулюють подібні відносини, шляхом застосування галузевих земельно-правових, конституційних, загально-юридичних та міжнародно-правових принципів. Застосування аналогії права при подоланні юридичних прогалин у механізмі земельно-правового регулювання передбачає використання насамперед принципів, загальних засад земельного права України;

16) обґрунтована необхідність законодавчо закріпити в Земельному кодексі України: а) підстави та умови застосування звичаїв; б) підстави, умови та межі використання як аналогії закону, так і аналогії права. Колізійні норми-домінанти та колізійні норми забороняючого і обмежувального характеру мають формальний характер, є недосконалими за своєю правовою конструкцією і ускладнюють правозастосування, тому мають бути вилучені із приписів Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів земельного законодавства. Більшість колізійних норм забороняючого та обмежувального характеру має формальний характер або ускладнює правозастосування та призводить до неоднозначного застосування земельного законодавства, що зумовлює потребу вилучити їх із Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів;

17) наголошується, що в сьогоденних умовах немає економічних, соціальних та правових підстав для проведення чергової кодифікації земельного законодавства України, оскільки в державі не завершене реформування земельних відносин, продовжуються судова та адміністративна реформи, не визначена правова доля мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, формується єдина система реєстрації прав на землю та інші об'єкти нерухомого майна, завершуються процеси розпаювання колишніх земель колективної власності,

відсутня узгоджена система органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері регулювання земельних відносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Індивідуальна монографія:

Коваленко Т. О. Юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин в Україні : монографія. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”; Юрінком Інтер, 2013. – 632 с.

Рецензії:

1. *Краснова М., Макарова Т., Євстігнєєв А.* Актуальне науково-теоретичне дослідження проблем юридичних дефектів правового регулювання земельних відносин в Україні // Юридична Україна. – 2014. – № 5. – С. 104-106.

2. *Статівка А. М., Уркевич В. Ю.* Юридичні дефекти в земельному праві України як предмет наукового дослідження // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 7. – С. 134-136.

Наукові статті у фахових виданнях України з юридичних наук:

1. *Коваленко Т. О.* Правові аспекти прискорення приватизації земель у сільському господарстві України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2004. – Вип. 57. – С. 68-70.

2. *Коваленко Т. О.* Проблеми гарантування земельних прав громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи / Т. О. Коваленко // Право України. – 2006. – № 12. – С. 83-86.

3. *Коваленко Т. О.* Проблеми набуття права власності на землю суб'єктами аграрного підприємництва / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 8. – С. 54-67.

4. *Коваленко Т. О.* Ефективність законодавчого забезпечення державного контролю у сфері використання та охорони земель / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 10. – С. 51-59.

5. *Коваленко Т. О.* Юридичні колізії нормативного забезпечення ефективності гарантування земельних прав / Т. О. Коваленко // Держава та регіони. Серія : право. – 2008. – № 3. – С. 45-49.

6. *Коваленко Т. О.* Звичаєво-правове регулювання земельних відносин на території України / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 9. – С. 63-73.

7. *Коваленко Т. О.* Роль правового звичаю в забезпеченні ефективності правового регулювання земельних відносин / Т. О. Коваленко // Право України. – 2010. – № 2. – С. 135-142.

8. *Коваленко Т. О.* Якість земельно-правової термінології як умова ефективності земельного законодавства України / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 9. – С. 82-92.

9. *Коваленко Т. О.* До питання про правові дефініції в земельному законодавстві України / Т. О. Коваленко // Юридична Україна. – 2010. – № 11. – С. 106-111.

10. Коваленко Т. О. Охорона земель при вирощуванні сільськогосподарських культур для виробництва біопалива: дефекти правового регулювання / Т. О. Коваленко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Право". – 2010. – Вип. 156. – С. 137-147.

11. Коваленко Т. О. Колізія компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері регулювання земельних відносин / Т. О. Коваленко // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 246-250.

12. Коваленко Т. О. Колізія нормативно-правових актів земельного законодавства та її вплив на ефективність земельно-правового регулювання / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 84. – С. 39-43.

13. Коваленко Т. О. Прогалини в земельному праві України : поняття та сутність / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 85. – С. 54-59.

14. Коваленко Т. О. Земельний кодекс як правова цінність: *ab actu ad potentiam* / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 1. – С. 50-57.

15. Коваленко Т. О. Систематизація як засіб підвищення ефективності правового регулювання земельних відносин в Україні / Т. О. Коваленко // Юридична Україна. – 2011. – № 3. – С. 75-80.

16. Коваленко Т. О. Юридична аналогія в земельному праві України: поняття та підстави застосування / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 7. – С. 47-55.

17. Коваленко Т. О. Види прогалин у земельному праві України / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – Вип. 87. – С. 25-29.

18. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти у правовому регулюванні земельних відносин : поняття та види / Т. О. Коваленко // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – Число 2 (21). – С. 237-240.

19. Коваленко Т. О. Аналогія в аграрному праві України: умови та межі застосування // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – Вип. 88. – С. 46-50.

20. Коваленко Т. О. Межі застосування юридичної аналогії в земельному праві України / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 10. – С. 93-100.

21. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти у правовому регулюванні земельних відносин в Україні : підходи до класифікації / Т. О. Коваленко // Держава та регіони. – 2011. – № 4. – С. 107-112.

22. Коваленко Т. О. Запобігання виникненню юридичних дефектів у земельному праві України / Т. О. Коваленко // Право та державне управління. – 2011. – № 4. – С. 17-22.

23. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти у проекті Закону України "Про ринок земель" / Т. О. Коваленко // Юридична Україна. – 2012. – № 4. – С. 60-64.

24. Коваленко Т. О. Юридичні аномалії у правовому регулюванні земельних відносин в Україні / Т. О. Коваленко // Публічне право. – 2012. – № 3 (7). – С. 315-322.

25. *Коваленко Т. О.* Невизначеність земельно-правових норм як юридичний дефект правового регулювання земельних відносин в Україні / Т. О. Коваленко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 8. – С. 48-54.

26. *Коваленко Т. О.* Логіко-структурні дефекти земельно-правових норм / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 92. – С. 20-23.

27. *Коваленко Т. О.* Техніко-юридичні дефекти земельно-правових норм / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 93. – С. 33-37.

28. *Коваленко Т. О.* Дефекти юридичних фактів та юридичних складів у земельному праві України / Т. О. Коваленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского : научный журнал. Серия “Юридические науки”. – 2012. – Т. 25 (64). – № 2. – С. 285-291.

29. *Коваленко Т. О.* Просторові колізії в земельному праві України / Т. О. Коваленко // Право та державне управління. – 2012. – № 4. – С. 171-175.

30. *Коваленко Т. О.* Колізійні норми в земельному праві України / Т. О. Коваленко // Університетські наукові записки. – 2013. – № 3 (47). – С. 329-335.

31. *Коваленко Т. О.* Проблемні аспекти договору ренти земельної ділянки / Т. О. Коваленко // Адвокат. – 2013. – № 9. – С. 16-20.

32. *Коваленко Т. О.* Усунення юридичних прогалин як спосіб мінімізації дефектів земельно-правового регулювання / Т. О. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – Вип. 4 (98). – С. 35-39.

33. *Коваленко Т. О.* Надмірна конкретизація та невиправдана деталізація як різновиди юридичних дефектів земельно-правового регулювання / Т. О. Коваленко // Наукові записки НаУКМА. Юрид. науки. – 2013. – Т. 144-145. – С. 110-114.

34. *Коваленко Т. О.* Права на землю і банкрутство: дефекти правового регулювання / Т. О. Коваленко // Вісник господарського судочинства. – 2014. – № 1. – С. 91-100.

35. *Ковальчук Т. Г., Коваленко Т. О., Мірошніченко А. М.* Проблеми ефективності правового забезпечення приватизації земель в Україні / Т. Г. Ковальчук, Т. О. Коваленко, А. М. Мірошніченко // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – С. 63-68 (особистий внесок дисертанта полягає у виявленні юридичних дефектів законодавчого регулювання приватизації земельних ділянок в Україні).

Наукові статті у фахових виданнях з юридичних наук інших держав:

1. *Коваленко Т. А.* Коллизионность земельного законодательства Украины: теория и практика / Т. А. Коваленко // Пробелы в российском законодательстве. – 2013. – № 1. – С. 121-126.

2. *Коваленко Т. А.* Некоторые аспекты юридических дефектов в земельном праве Украины / Т. А. Коваленко // Вестник Евразийского гуманитарного института. – 2013. – № 1-2. – С. 61-66.

3. *Коваленко Т. А.* Юридические дефекты земельных правоотношений в Украине / Т. А. Коваленко // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 4. – С. 69-72.

4. Коваленко Т. А. Современное законодательное регулирование земельных отношений в Украине: позитивные и негативные тенденции / Т. А. Коваленко // Право и политика. – 2013. – № 1. – С. 83-87.

5. Коваленко Т. А. Преодоление юридических пробелов как способ устранения дефектов земельно-правового регулирования в Украине / Т. А. Коваленко // Закон и жизнь (Legea si Viata). – 2013. – № 11. – С. 119-122.

Навчальні посібники та підручники:

1. Коваленко Т. О. Джерела земельного права України / Т. О. Коваленко // Земельне право України : підруч. / Г. І. Балюк, Т. О. Коваленко, В. В. Носік та ін. ; за ред. В. В. Носіка. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”. – 2008. – С. 47-78.

2. Коваленко Т. О. Договір оренди земельної ділянки // Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Т. В. Бондар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – С. 216-247.

3. Коваленко Т. О. Право власності на землю в Україні // Цивільне право України. Загальна частина : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданника. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 705-721.

4. Коваленко Т. О. Договір оренди земельної ділянки // Цивільне право України. Особлива частина : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданника. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 393-419.

5. Носік В. В., Коваленко Т. О. Правове забезпечення оренди землі у сільському господарстві / В. В. Носік, Т. О. Коваленко // Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства : навч. і наук.-практ. посіб. / кол. авт. ; за ред. А. П. Гетьмана, В. З. Янчука. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 61-90.

6. Носік В. В., Коваленко Т. О. Право на оренду землі: поняття, об'єкти, суб'єкти, зміст, набуття, реалізація, припинення / В. В. Носік, Т. О. Коваленко // Земельне право України : підруч. / Г. І. Балюк, Т. О. Коваленко, В. В. Носік та ін. ; за ред. В. В. Носіка. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”. – 2008. – С. 128-134.

7. Мірошніченко А. М., Коваленко Т. О. Земельне право зарубіжних країн / А. М. Мірошніченко, Т. О. Коваленко // Земельне право України : підруч. / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін. ; за ред. М. В. Шульги. – Х. : Право, 2013. – С. 477-496.

Матеріали наукових конференцій:

1. Коваленко Т. О. Правові питання доступу до земельних ділянок // Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного і земельного ринків в Україні : зб. тез доповідей і наук. повідомлень науково-практичної конференції. Відп. ред. чл.-кор. НАН України, академік АПрН України В. І. Семчик. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – С. 71-76.

2. Коваленко Т. О. Гарантування земельних прав громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи // Проблеми забезпечення законності у сфері земельних та аграрних відносин. Тези доповідей на науково-практичній конференції (м. Львів, 19-20 трав. 2006 р.). – Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 20.

3. Коваленко Т. О. Юридичні колізії в земельному праві України // Стан та перспективи розвитку юридичної науки та освіти : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 5-річчю створення юрид. ф-ту Нац. аграр. ун-ту (Київ, 17-18 лист. 2006 р.) : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Єрмоленка. – К. : Магістр-XXI ст., 2007. – С. 60-62.

4. Коваленко Т. О. Проблеми набуття права власності на землю суб'єктами аграрного підприємництва // Правові проблеми залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. – С. 89-92.

5. Коваленко Т. О. Звичаєві норми в системі правоутворення (земельно-правовий аспект) // Дні науки : зб. тез доповідей : В 3 т. / Гуманітарний ун-т “ЗІДМУ”, 11-12 жовт. 2007; Ред. кол. В. М. Огаренко та ін. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2007. – Т. 2. – С. 225-227.

6. Коваленко Т. О. Земельні ділянки для ведення фермерського господарства: колізії законодавчого регулювання // Поєднання публічно-правових та приватно-правових механізмів регулювання господарських відносин : матер. всеукр. наук.-практ. конфер. (19-20 жовт. 2007 р., м. Івано-Франківськ). – Івано-Франківськ: ВОНР та РВД ПЮІ ЛьвДУВС, 2007. – С. 249-253.

7. Коваленко Т. О. Адаптація земельного законодавства України до *acquis communautaire* Європейського Союзу // Європейські орієнтири муніципального управління : матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (14.03.2008) / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка, Т.В. Іванової. – К. : ВПЦ Академії муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.1, 2008. – С. 98-103.

8. Коваленко Т. О. Правові прецеденти в системі джерел земельного права України // Проблеми вдосконалення земельного законодавства та правового забезпечення аграрного виробництва : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., присв. 5-річчю заснування юрид. ф-ту Білоцерківського нац. аграрн. ун-ту (17-18 квіт. 2008 р., м. Біла Церква). – Біла Церква, 2008. – С. 29-31.

9. Коваленко Т. О. Форма договору оренди земельної ділянки: окремі проблеми // Державне регулювання економічних відносин : розвиток законодавства та проблеми правозастосування у господарських спорах. Матеріали наук.-практ. конфер. : 16-17 квіт. 2008 р., м. Львів. – Л. : Вищий господарський суд України, 2008. – С. 223-226.

10. Коваленко Т. О. Ефективність законодавчого забезпечення державного контролю у сфері використання та охорони земель // Державний контроль за дотриманням земельного та екологічного законодавства : стан, проблеми та шляхи вдосконалення : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 черв. 2008 р.). – К. : Вид-во “Юридична думка”, 2009. – С. 106-110.

11. Коваленко Т. О. Юридичні прогалини в земельному праві України // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених. Зб. наук. праць : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. студентів, аспірантів та молодих учених Київ. національного університету імені Тараса Шевченка (23-24 квіт. 2009 р.). – К., 2009. – Ч. V. – С. 117-118.

12. Коваленко Т. О. Правовий звичай як регулятор земельних відносин на території України // Земля і земельні відносини в історії права, держави і юридичної думки : Матеріали XX Міжнар. історико-правової конфер. 25-28 вер. 2008 р., м. Судак. / Ред. колегія : О. В. Тимошук (голова), І. Б. Усенко, О. Є. Сонін (відп. секр.), О. Н. Ярмиш, М. О. С'єдін, Л. О. Зайцев, О. М. Редькіна ; Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2009. – С. 205-212.

13. *Коваленко Т. О.* Ефективність правового забезпечення охорони земель при вирощуванні сільськогосподарських культур для виробництва біопалива // Матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. “Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів” 9-10 жовт. 2009 р. / за заг. ред. проф. А. П. Гетьмана та проф. М. В. Шульги. – Х. : Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого, 2009. – С. 200-202.

14. *Коваленко Т. О.* Акти Конституційного Суду України: питання ефективності правового регулювання земельних відносин // Сучасні проблеми аграрного і природоресурсного права : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30-31 жовт. 2009 р.) : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Єрмоленка та ін. – К. : ІРІДУМ, 2009. – С. 162-165.

15. *Коваленко Т. О.* Плебсологічне світобачення правових звичаїв українського народу в контексті земельних ресурсів // Плебсологічна оцінка сучасної світової фінансово-економічної кризи і завдань стратегічного менеджменту : Друга Всеукр. наук.-практ. конфер. (24 квіт. 2009 р.) : матеріали доповідей та виступів. Вип. 2. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2009. – С. 118-121.

16. *Коваленко Т. О.* Юридичні прогалини та ефективність правового регулювання земельних відносин // Правова політика Української держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., присвяченої 70-річчю Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Том 1. / 19-20 лют. 2010 р. – Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2010. – С. 226-228.

17. *Коваленко Т. О.* Норми земельного права України в системі соціальних норм : поняття та особливості // Правове життя : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (19-20 бер. 2010 р.) / уклад. О. В. Жишко, А. М. Сур'як, І. Ф. Урина. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 506-508.

18. *Коваленко Т. О.* Ефективність забезпечення реалізації земельних прав за Конституцією України // Права людини і основоположні свободи : міжнародні стандарти та національний вимір : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. студентів, аспірантів і молодих вчених (20 бер. 2010 р., м. Донецьк, Україна) / упор. Л. М. Дешко, Ю. В. Мазур. – Донецьк : ДонНУ, 2010. – С. 88-89.

19. *Коваленко Т. О.* Правове регулювання земельних відносин в Україні у контексті міжнародно-правових вимог // Збірн. наук. праць за результатами Міжнар. наук.-практ. конфер. “Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні” (м. Хмельницький, 14-15 трав. 2010 р.). – Хм. : Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2010. – С. 13-17.

20. *Коваленко Т. О.* Колізії нормативно-правових актів в правовому регулюванні земельних відносин // Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природоресурсне право : актуальні проблеми теорії та практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. (21-22 трав. 2010 р., м. Біла Церква). – Біла Церква, 2010. – С. 8-10.

21. *Коваленко Т. О.* Терміни в земельному праві України // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД : Міжнар. наук.-практ. конфер. (м.

Луцьк, 10-11 вер. 2010 р.) : зб. наук. праць / за заг. ред. А. М. Статівки та ін. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 209-213.

22. *Коваленко Т. О.* Колізії земельно-правової термінології: сучасний стан та шляхи подолання // Українська наукова термінологія. Суспільні та гуманітарні науки. Зб. матеріалів наук.-практ. конфер. (12 лист. 2010 р., м. Київ). – К. : Наукова думка, 2010 – С. 166-173.

23. *Коваленко Т. О.* Земельний кодекс як соціальна цінність // Республіканська наук.-практ. конфер. “Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін” (25-26 лист. 2010 р.) / За заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. – С. 142-144.

24. *Коваленко Т. О.* Систематизація земельного законодавства України: сучасний стан та перспективи // Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України : зб. наук. праць Круглого столу (18 бер. 2011 р.). – К. : ВГЛ “Обрії”, 2011. – С. 142-147.

25. *Коваленко Т. О.* Юридична аналогія в земельному праві України: межі застосування // Становлення господарської юрисдикції в Україні – 20 років досвіду. Проблеми і перспективи : матеріали наук.-практ. конфер. (24-26 трав. 2011 р., м. Одеса) / Вищий господарський суд України ; Одеський апеляційний господарський суд ; відп. за вип. : А. Й. Осетинський. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 570-572.

26. *Коваленко Т. О.* Кримінально-правова охорона землі як власності Українського народу: дефекти правового регулювання // Плебсологічний вимір актуальних проблем у сфері органів місцевого самоврядування в Україні як європейській державі. Четверта Всеукр. наук.-практ. конфер., 20 трав. 2011 р. : [матеріали доповідей і виступів] / Відп. за випуск М. І. Скригонюк. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2011. – Вип. 4. – С. 154-156.

27. *Коваленко Т. О.* Особливості юридичних дефектів у правовому регулюванні земельних відносин в Україні // Проблеми розвитку аграрного та земельного права України : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 25 трав. 2011 р.). – К. : Обрії, 2011. – С. 143-146.

28. *Коваленко Т. О.* Дефекти юридичних фактів та юридичних складів у механізмі правового регулювання земельних відносин // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави : зб. наук. праць. – Черкаси, 2012. – С. 278-281.

29. *Коваленко Т. О.* Розвиток юридичної дефектології у доктрині земельного права України // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права [Електронний ресурс] : зб. наук. праць Круглого столу (19 жовт. 2012 р.) / за ред. Г.І. Балюк, М.В. Краснової, А.М. Мірошніченка, В.В. Носіка. – 2012. – С. 270-276. – Режим доступу: <http://law.univ.kiev.ua/science.html>

30. *Коваленко Т. О.* Кодифікація як умова забезпечення законності у сфері використання та охорони земель України // Законодавство України : недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., м. Херсон, 1-2 бер. 2013 р. – Херсон : Вид. дім “Тельветика”, 2013. – С. 76-78.

31. *Коваленко Т. О.* Застосування принципів права як спосіб подолання земельно-правових колізій // Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., м. Львів, 22-23 бер. 2013

р. – Львів : Західноукраїнська організація “Центр правничих ініціатив”, 2013. – С. 119-121.

32. *Коваленко Т. О.* До питання про юридичні дефекти у механізмі земельно-правового регулювання // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин : збірник тез Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Хмельницький, 17-18 трав. 2013 р.). – Хм. : Хмельницький ун-т управління та права, 2013. – С. 171-173.

33. *Коваленко Т. О.* Сучасний стан законодавчого забезпечення принципу законності у регулюванні земельних відносин // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конфер. (16-17 трав. 2013 р., м. Київ, Україна) / Упор. к. ю. н. Головка Л. О. – К. : Вид. центр НУБіП України, 2013. – С. 227-229.

34. *Коваленко Т. О.* Вплив юридичних дефектів земельно-правового регулювання на національну безпеку України // Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права [текст] : зб. матеріалів круглого столу (24 трав. 2013 р.) / за ред. Шульги М. В., Саннікова Д. В. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, НАПрН України, 2013. – С. 39-40.

35. *Коваленко Т. О.* Договір ренти земельної ділянки : дефекти правового регулювання // Актуальні проблеми публічного та приватного права : тези доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конфер. 25 жовт. 2013 р. / за ред. В. М. Огаренка, А. О. Монаєнка та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С. 150-153.

36. *Коваленко Т. О.* Дефекти дефініцій земельно-правових термінів та шляхи їх мінімізації // Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права : матеріали “круглого столу” (Харків, 6 груд. 2013 р.) : зб. тез наук. доп. / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”. – Х. : Право, 2013. – С. 145-148.

37. *Коваленко Т. О.* Юридичні помилки як причина виникнення дефектів земельно-правового регулювання // Актуальні правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 22 лист. 2013 р.). – К. : Вид-во “Прінт Сервіс”, 2013. – С. 97-100.

38. *Коваленко Т. О.* Співвідношення принципів верховенства закону та верховенства права у регулюванні земельних відносин в Україні // Держава і право : проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 тр. 2014 р., м. Суми) / Сумська філія Харківського нац. ун-ту внутрішніх справ. – Суми : Друкарський дім “ПАПРУС”, 2014. – С. 200-202.

АНОТАЦІЯ

Коваленко Т. О. Проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право;

природоресурсне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2014.

Дисертація містить теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми законодавчого забезпечення реалізації принципу законності крізь призму юридичних дефектів у механізмі земельно-правового регулювання.

У дисертації розкрито особливості, зміст та сутність принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні, з'ясовано сучасний стан наукових досліджень цього принципу у науці земельного права та тенденції розвитку законодавчого забезпечення реалізації принципу законності.

В роботі обґрунтовано ознаки та сформульовано визначення поняття “юридичні дефекти правового регулювання земельних відносин”, проведена їх класифікація, визначено об’єктивні та суб’єктивні причини їх появи, запропоновано способи запобігання юридичним дефектам та доведена необхідність їх мінімізації шляхом усунення чи подолання.

Виходячи із особливостей окремих різновидів юридичних дефектів, які виявляються у процесі правового регулювання земельних відносин, детально досліджено загально-правові (принципи права, систематизація земельного законодавства, рішення Конституційного Суду України, судові прецеденти, правові звичаї) та спеціально-правові (правоположення, колізійні норми, аналогія) засоби мінімізації юридичних дефектів земельно-правового регулювання.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах немає передумов для проведення чергової кодифікації у формі Земельного кодексу України, а також аргументовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів земельного законодавства з метою забезпечення реалізації принципу законності у регулюванні земельних відносин.

Ключові слова: земельне право, земельне законодавство, юридичні дефекти, мінімізація юридичних дефектів, усунення юридичних дефектів, подолання юридичних дефектів.

АННОТАЦИЯ

Коваленко Т. А. Проблемы законодательного обеспечения реализации принципа законности в регулировании земельных отношений в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2014.

Диссертация содержит теоретическое обобщение и новое решение научной проблемы законодательного обеспечения реализации принципа законности сквозь призму юридических дефектов в механизме правового регулирования земельных отношений в Украине.

В результате проведенного исследования раскрыты особенности, сущность и гарантии принципа законности в регулировании земельных отношений в Украине, выявлена специфика принципов законности в сфере земельно-правового

регулирования, составляющих ее содержание, проанализировано современное состояние научных исследований этого принципа в доктрине земельного права Украины и тенденции развития законодательного обеспечения реализации принципа законности в сфере охраны и использования земель. Доказывается, что обеспечение реализации принципа законности в сфере регулирования земельных отношений в Украине возможно при условии предотвращения юридических дефектов на стадии нормотворчества и их минимизации в процессе правоприменения.

В диссертации выявлены признаки и сформулировано определение понятия “юридические дефекты правового регулирования земельных отношений”, проведена их классификация по различным критериям, определены объективные и субъективные причины появления юридических дефектов в механизме земельно-правового регулирования. Для обеспечения правопорядка в сфере регулирования земельных отношений сформулированы признаки и способы предотвращения юридических дефектов, которые классифицированы на общеправовые (оптимальное применение типа правового регулирования земельных отношений; сочетание императивных и диспозитивных средств правового воздействия; соблюдение принципов верховенства права, верховенства Конституции Украины и верховенства закона в процессе принятия нормативно-правовых актов земельного законодательства; обоснование в доктрине земельного права Украины концепции развития земельного законодательства с учетом последствий земельной реформы и перспектив адаптации к законодательству ЕС и др.), конституционно-правовые (соблюдение конституционно и законодательно определенной компетенции субъектов нормотворчества, а также порядка принятия нормативно-правовых актов земельного законодательства и т.д.) и технико-юридические (соблюдение требований законодательной техники и техники нормотворчества в процессе подготовки проектов нормативно-правовых актов земельного законодательства; обеспечение прямого действия законов; уменьшение количества бланкетных и отсылочных норм, открытых перечней, оценочных понятий и др.).

С целью обеспечения реализации принципа законности в сфере регулирования земельных отношений доказывается необходимость минимизации юридических дефектов путем их устранения и преодоления. В диссертации установлено, что устранение юридических дефектов земельно-правового регулирования возможно путем принятия новой земельно-правовой нормы, внесения изменений в действующую земельно-правовую норму, отмены дефектной земельно-правовой нормы, проведения систематизации земельного законодательства Украины, признания неконституционным определенного нормативно-правового акта земельного законодательства или его отдельного предписания, признания в судебном порядке нормативно-правового акта земельного законодательства незаконным или не соответствующим правовому акту высшей юридической силы полностью или в отдельной части. Преодоление юридических дефектов земельно-правового регулирования осуществляется путем применения принципов права, аналогии, правоположений, коллизионных норм, правовых обычаев, судебных прецедентов, официального толкования земельно-правовых норм Конституционным Судом Украины. Особое внимание в диссертации уделено выяснению особенностей применения средств минимизации юридических дефектов в механизме земельно-

правового регулирования, которые классифицированы на общеправовые (принципы права, систематизация земельного законодательства, решения Конституционного Суда Украины, судебные прецеденты, правовые обычаи) и специально-правовые (правоположения, коллизионные нормы, аналогия).

В работе получили дальнейшее развитие научные идеи относительно правовой природы коллизионных правоположений, коллизионных норм, аналогии права и закона в части их определения как специально-юридических средств минимизации юридических дефектов в земельном праве Украины, обоснованы их признаки, условия и основания применения в сфере земельно-правового регулирования. На основе анализа действующего земельного законодательства и практики его применения доказываем, что в современных условиях нет предпосылок для проведения очередной кодификации в форме Земельного кодекса Украины, а также обоснованы предложения по внесению изменений и дополнений в ряд нормативно-правовых актов земельного законодательства.

Ключевые слова: земельное право, земельное законодательство, юридические дефекты, минимизация юридических дефектов, устранение юридических дефектов, преодоление юридических дефектов.

SUMMARY

Tetiana O. Kovalenko. Problems of Legislative Provision of the Principle of Legality Implementation in the Land Relations Regulation in Ukraine. - Should be treated as a manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Sciences (Law), speciality 12.00.06 – Land law; Agricultural law; Environmental law; Natural Resources law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2014.

The dissertation contains theoretical generalization and a new scientific problem solving of legislative provision of the principle of legality implementation through the prism of legal defects in the mechanism of land relations regulation.

In the dissertation the peculiarities, content and essence of the principle of legality in the regulation of land relations in Ukraine have been revealed, the current state of scientific researches of this principle in the Land Law science in Ukraine has been identified. There have also been investigated the trends of development of the principle of legality legislative provision.

In this work the features of the concept “legal defects of land relations’ legal regulation” have been substantiated and the definition of this concept has been formulated; their classification has been made; objective and subjective reasons for their occurrence have been defined; ways of legal defects prevention have been suggested and the necessity to minimize them by way of elimination or overcoming has been proved.

Keywords: Land law, land legislation, legal defects, minimization of legal defects, elimination of legal defects, overcoming of legal defects.